

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 51
ISSUE 51

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 7 від 31.05.2022 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомя]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Вип. 51. – 772 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, історії.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ільницький В.І.** – співредактор, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Бермес І.І.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габлітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Гриченко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дугчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомя І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Маршалек-Кава Джоанна** – доктор наук, доцент (Університет Миколая Коперника в Торуні, Торунь, Польща); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, професор, професор кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України; **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України; **Стецик Ю.О.** – доктор історичних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стреначікова Марія** – доктор наук (doc. CSe., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельвак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»).

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 1290 від 30.11.2021 р. (додаток 3) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі історичних наук (032 – Історія та археологія).

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання
www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомя І.М.
Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2022
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомя І.М., 2022

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol No 7 from 31.05.2022)

Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, V. Ilnytskyi, I. Zymomrya]. – Drohobych: Publishing House „Helvetica”, 2022. – Issue 51. – 772 p.

The journal is intended for all interested in high school pedagogy, philology, art, and history.

Editorial board:

M. Pantyuk – Editor-in-Chief, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical); **A. Dushnyi** – Co-Editor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Ilnytskyi** – Co-Editor, Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **I. Dmytriv** – Corresponding Secretary, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Andrieiev** – Doctor of History, Professor (Kyiv Grinchenko University); **I. Bermes** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Haliv** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Halyk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **J. Gzhesiak** – Dr. Gab., Associate Professor (Konin Higher Secondary School of Education); **H. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Dutchak** – Doctor of Arts, Professor, Head of the (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **V. Zaiets** – Candidate of Art Studies, Deputy Dean of the Faculty of Folk Instruments (National Music Academy of Ukraine named after Peter Tchaikovsky); **I. Zymomrya** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Uzhgorod National University); **P. Ivanyshyn** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **R. Korsak** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department (Uzhhorod National University); **Marszalek-Kawa Joanna** – Doctor of Science, Associate Professor, (Nicolaus Copernicus University in Torun, Torun, Poland); **V. Masnenko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Bogdan Khmelnytsky Cherkasy National University); **M. Kravchyk** – Ph.D. in Philosophy, Associate Professor (International Humanitarian University); **N. Maftyn** – Doctor of Philology, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **P. Matskiy** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Nevmerzhytska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (General Pedagogy and Preschool Education of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **L. Orshanskyi** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department (Ivan Franko State Pedagogical University); **M. Pahuta** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko State Pedagogical University); **T. Pantiuk** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Petrechko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Pecharskyi** – Doctor of Philological Sciences, Professor (Lviv National University); **N. Synkevych** – Candidate of Arts (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **Sytnyk O.M.** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor at the Department (Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University); **I. Stashevskya** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector (Academic Affairs of Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine; **A. Stashevskiy** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine; **Y. Stetsyk** – Doctor of Historical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Strenachikova** – Doctor of Science (Doc. CSc., PhD.), (Academy of Arts in Banska Bystrica); **V. Telvak** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Ustyenko-Kosorich** – Candidate of Art History, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko); **D. Chyk** – Doctor of Philology, Associate Professor, (Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy); **H. Yavorska** – Doctor of Education, Professor (International Humanitarian University); **B. Yanyshyn** – Candidate of Historical Sciences, Senior Research Associate (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine); **V. Yaremchuk** – Doctor of History, Professor (Ostroh Academy National University).

The collection is included in such international databases as Index Copernicus International.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 28.12.2019 No 6143 (annex 4), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences, 012 – Pre-school education, 013 – Primary education, 014 – Secondary education (subject specialization), 015 – Professional education (in the field of specializations), 016 – Special education).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 17.03.2020 № 409 (annex 1), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on philological sciences (035 – Philology) and culture and arts (022 – Design, 023 – Fine arts, decorative arts, restoration, 024 – Choreography, 025 – Musical arts, 026 – Performing art, 027 – Museum and monument studies, 028 – Management of socio-cultural activities).

Based on the Order of Ministry of Education and Science of Ukraine No 1290 dated 30.11.2021 (annex 3), the journal is included in the List of professional editions of Ukraine (category “B”) in the area of of Historical Sciences (032 - History and Archeology).

Print media registration certificate «Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers» series KV № 19906-9706P dd. 14.05.2013.

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition
www.aphn-journal.in.ua

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles,
and is not responsible for the accuracy of these data and references.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Founder and Publisher – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
co-founders V. Ilnytskyi, A. Dushnyi, I. Zymomrya.

Editorial address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region,
82100. tel.: (03244) 1-04-74, fax: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Drohobych State Ivan Franko
Pedagogical University, 2022
© M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya, 2022

УДК 37.091.26: [811.161.2+821.161.2]

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-67>

Леся ГАПОН,

orcid.org/0000-0002-5616-6478

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри української мови та методики її викладання

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

(Тернопіль, Україна) *hapon_lesia@tnpu.edu.ua*

Ольга ПЕТРИШИНА,

orcid.org/0000-0001-5427-200X

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри української мови та методики її викладання

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

(Тернопіль, Україна) *petryshyna@tnpu.edu.ua*

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті проведено аналіз і практичне порівняння традиційного та формувального оцінювання. Зазначено, що підсумкове оцінювання традиційно використовують на завершальному етапі певного періоду навчання для співвіднесення результату учня з обов'язковими результатами, визначеними Державним стандартом. Формувальне оцінювання застосовують для вдосконалення процесу навчання з урахуванням виявлених потреб учнів / учениць у формі, прийнятній як для здобувачів / здобувачок освіти, так і для педагогів. Висвітлено сучасні методичні підходи до оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання школярів на уроках української мови й літератури. Вказано, що застосування формувального оцінювання учнів на уроці передбачає: визначення учнями цілей навчання; забезпечення вчителем зворотного зв'язку; організацію активної та інтерактивної участі учнів / учениць у процесі пізнання й обговоренні його результатів; забезпечення умов, за яких здобувачі / здобувачки будуть знати й розуміти критерії оцінювання до початку роботи над завданням; рефлексію; коригування навчальної діяльності з урахуванням одержаних результатів оцінювання. Здійснено обгрунтування сутності методики, висвітлено особливості використання низки методів формувального оцінювання. Окреслено спільні й відмінні риси підсумкового і формувального оцінювання. Критеріальність, спеціальний інструментарій, доказовість віднесено до спільних рис. Детально викладено відмінні риси. Описано форми надання зворотного зв'язку, зокрема словесне оцінювання усних та письмових робіт. Визначено особливості самооцінювання та взаємооцінювання учнів / учениць. Продемонстровано методику створення і використання критеріальних таблиць.

Ключові слова: формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання, самооцінювання, взаємооцінювання, зворотний зв'язок, критеріальні таблиці.

Lesia HAPON,

orcid.org/0000-0002-5616-6478

Candidate of Philological Sciences,

Assistant at the Department of the Ukrainian Language and Methods of Its Teaching

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

(Ternopi, Ukraine) *hapon_lesia@tnpu.edu.ua*

Olga PETRYSHYNA,

orcid.org/0000-0001-5427-200X

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;

Head of Department of the Ukrainian Language and Methods of Its Teaching

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

(Ternopil, Ukraine) *petryshyna@tnpu.edu.ua*

FORMATIVE ASSESSMENT AT THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IMPLEMENTATION

The article is an attempt to analyze and compare the traditional and formative assessment. It is noted that the summative assessment is traditionally used at the final stage of a certain period of study to correlate the student's result

with the required results defined by the State Standard. The goal of the formative assessment is to monitor student learning to provide ongoing feedback that can be used by instructors to improve their teaching and by students to improve their learning. Modern educational approaches to assessing the results of competency-based learning of students at the lessons of Ukrainian language and literature are highlighted. It is indicated that the use of a formative assessment in the classroom involves: students' learning goals identification; providing teacher feedback; organization of active and interactive participation of students during their own process of learning and discussing its results; providing conditions under which students will know and understand the evaluation criteria before starting work on the task; organization of reflection; adjustment of educational activities taking into account the obtained evaluation results. The essence of the methodology and the peculiarities of the formative assessment techniques are substantiated. The common and distinctive characteristics of the summative and formative assessment are outlined. Criteria, special tools, provability are among the common features. Distinctive characteristics are described in detail. Forms of feedback are considered, including verbal assessment of oral and written work. Commenting on the oral answers of students, the teacher first emphasizes the most successful ones. Then he points out what needs to be improved, asks clarifying questions, suggests ways to avoid mistakes in the future. When evaluating students' work in writing, the teacher can leave written comments in a notebook, draft or Google test. The teacher gives the correct answer instead of the wrong one, and suggests ways to avoid such a mistake in the future. Peculiarities of self-assessment and mutual assessment of students are determined. The technique of creating and using criterion tables is demonstrated.

Key words: formative assessment, summative assessment, self-assessment, mutual assessment, feedback, criterion tables.

Постановка проблеми. Оцінювання – важливий складник навчального процесу, від якого значною мірою залежить його результат.

Традиційно в українській школі використовують підсумкове оцінювання, мета якого – порівняти результати учня з обов'язковими результатами, визначеними Державним стандартом базової середньої освіти. Підсумкове оцінювання відбувається на завершальному етапі певного періоду навчання – у кінці вивчення теми (тематичне), року (річне), семестру (семестрове) (Пометун, 2019: 88). Воно визначає рівень сформованості предметних і загальнонавчальних знань та вмінь і застосовує дванадцятибальну систему.

Активне впровадження реформи «Нова українська школа», що базується на компетентнісному підході, зумовило необхідність переглянути установлену систему оцінювання і сформувати новий інструментарій для оцінювання компетентностей.

Компетентність, як зазначає О. Локшина, – багатовимірне утворення, що містить когнітивні, емоційні, мотиваційні та ціннісні елементи (Локшина, 2009: 107). Тож оцінювання компетентностей має вимірювати як когнітивні (знання, уміння), так і некогнітивні елементи (досвід діяльності, ціннісне ставлення). Широкий спектр можливостей для цього відкриває формувальне оцінювання.

З огляду на це проблема використання методів формувального оцінювання на уроках української мови й літератури є актуальною і потребує всебічного висвітлення.

Аналіз досліджень. Ідею формувального оцінювання вперше висунули американські учені Б. Блум, Т. Хастінг та Дж. Мадаус у роботі «Посібник з формувального та підсумкового оцінювання навчання учнів» (1971 р.). Спочатку цю ідею підтримали чимало зарубіжних науковців і педагогів-практиків, зокрема Дж. Макміллан, К. Кет-

лин, П. Блек, Б. Белл, Б. Коуві, Ф. Перрену та ін. Згодом прихильники формувального оцінювання з'явилися в Україні: низку досліджень опублікували О. Барна, В. Вембер, Г. Войтків, Д. Жилін, Л. Кабан, О. Локшина, Н. Морзе, І. Сокол, С. Тригуб, О. Щербак та ін.

Нормативно-методичними підставами для впровадження формувального оцінювання в Новій українській школі (далі – НУШ) слугують: Концепція НУШ, «Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти», Державний стандарт початкової освіти, затверджений 21 лютого 2018 року Постановою Кабінету Міністрів України № 87, Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений 30 вересня 2020 року Постановою Кабінету Міністрів України № 898, низка наказів Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України). Методику застосування формувального оцінювання у 1–4 класах НУШ викладено в посібнику «Нова українська школа: поради для вчителя» (Бібік, 2017: 118–133). Роз'яснення засадничих аспектів оцінювання навчальних досягнень у 5-тих класах знаходимо в листі МОН України від 06.08.2021 №4.5/2303-21 «Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах ЗЗСО за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції НУШ.

Про роль формувального оцінювання для відслідковування розвитку компетентностей учнів у процесі навчання окремих предметів гуманітарного циклу йдеться в працях О. Пометун, Т. Ремех (історія, громадянська освіта); В. Уліщенко, А. Фасолі (зарубіжна література, українська література). Окремі аспекти використання методів формувального оцінювання на уроках української словесності висвітлено в тезах Л. Гапон (Гапон,

2020: 145–147). Однак ґрунтовні дослідження з теми ще попереду.

Мета статті – визначити роль і місце формувального оцінювання в системі оцінювання навчальних досягнень учнів під час упровадження реформи НУШ, описати найбільш уживані методи формувального оцінювання в процесі компетентнісного навчання на уроках української мови й літератури.

Виклад основного матеріалу. Формувальне оцінювання використовують для поліпшення

процесу навчання. Воно враховує індивідуальні потреби здобувачів / здобувачок і відбувається у формі, прийнятній для усіх учасників / учасниць освітнього процесу.

У період упровадження реформи НУШ, що передбачає компетентнісне навчання, цей вид оцінювання набуває особливої ваги, оскільки вимірює рівень сформованості не лише предметних, але й комунікативних, соціальних та метапредметних компетентностей, а також особистісних регулятивних умінь учнів / учениць.

Таблиця 1

Види робіт	Вид оцінювання	Рівень сформованості компетентності	Шкала	Критерії оцінювання розробляє і затверджує
Оцінювання предметних компетентностей				
Завдання ЗНО	Підсумкове, зовнішнє	Високий; достатній; середній; низький	12-бальна : 10–12 – високий; 7–9 – достатній; 4–6 – середній; 0–3 – низький	Український центр оцінювання якості освіти – підрозділ МОН України
Індивідуальні види робіт (у класах, де реформу НУШ іще не впроваджено)	Підсумкове, проміжне, внутрішнє.	Високий; достатній; середній; низький	12-бальна : 10–12 – високий; 7–9 – достатній; 4–6 – середній; 0–3 – низький	МОН України
Оцінювання ключових та предметних компетентностей				
Тести, які стосуються реальних життєвих ситуацій	Підсумкове, зовнішнє	Дуже високий; високий; базовий; низький	6-бальна: 5–6 – дуже високий; 3–4 – високий; 2 – базовий; 1– дуже низький	Програма міжнародного оцінювання учнів PISA
Індивідуальні роботи (у першому семестрі 5 класу, де реформу НУШ уже впроваджено)	Внутрішнє, проміжне, поточне формувальне (згідно з системою оцінювання, створеною в школі)	Високий; достатній; середній; низький	Не потребує вираження в балах; може бути виражене в балах, якщо в школі створено свою систему оцінювання	Заклад використовує критерії МОН України або створює і затверджує свої
Робота в групах, міжгалузеві, міжпредметні проекти, окремі види індивідуальних творчих робіт, для яких не розроблені критерії МОН (у класах, де реформу НУШ іще не впроваджено; у класах, де реформу НУШ уже впроваджено)	Внутрішнє, проміжне, поточне формувальне (згідно з системою оцінювання школи)	Високий; достатній; середній; низький	Можна перевести у 12-бальну шкалу: 10–12 – високий; 7–9 – достатній; 4–6 – середній; 0–3 – низький	Заклад загальної середньої освіти
Анкетування, спостереження (у класах, де реформу НУШ іще не впроваджено; у класах, де реформу НУШ уже впроваджено)	Внутрішнє, поточне формувальне	Частота вияву ознаки: часто, інколи, завжди	Не потребує вираження в балах	Заклад загальної середньої освіти

Роль і місце формувального оцінювання в системі оцінювання навчальних досягнень учнів / учениць для визначення рівня сформованості предметних і ключових компетентностей висвітлено в таблиці 1.

Спільними рисами підсумкового та формувального оцінювання вважають критеріальність, спеціальний інструментарій, доказовість, а відмінності репрезентовано в таблиці 2.

Формувальне оцінювання має функції оцінювання для навчання та оцінювання як навчання. Воно передбачає аналіз знань, умінь ціннісних орієнтирів і поведінки учнів / учениць, планування навчальних цілей і шляхів їх досягнення (Логвіна, Рождественська, 2012: 10). Щоб розвинути вміння учнів / учениць ставити перед собою цілі й оцінювати на цій основі свої навчальні досягнення, а також підвищувати мотивацію до здобуття знань, школярів / школярок залучають до процесів цілепокладання, рефлексії, само- і взаємооцінювання.

Традиційними методами цілевизначення є бесіда, опитування, планування, синтез, аналіз; методами рефлексії – рефлексійні бесіди і рефлексійні вправи. На етапах цілевизначення і рефлексії використовують таблиці «Знаю. Хочу дізнатися. Дізнався / дізналась» (за Д. Огл), «Дерево цілей» (за П. Друкером) (Кучеренко, 2015 : 411). Для здійснення само- і взаємооцінювання, вважає В. Уліщенко, учитель має ознайомити учнів / уче-

ниць із критеріями, що відповідають певним балам (це можуть бути інформаційні картки) (Уліщенко, 2018: 139). За О. Пометун результативними є такі методи самооцінювання, як «Шкала» і «Однохвилинне есе», а для оцінювання роботи дітей у групах – «Бортовий журнал» (заповнює вчитель) або аркуші самооцінювання (заповнюють здобувачі / здобувачки) (Пометун, 2019: 95).

Відзначимо значущість налагодження зворотного зв'язку. Провідні дослідники акцентують увагу, що формувальне оцінювання – це «безперервний потік зворотного зв'язку з учнями», «слухні коментарі та зрозумілі пропозиції, які допомагають учневі усвідомити власні прогалини в знаннях так, щоб він накопичив достатньо інформації для просування вперед» (Шакіров, Буркітова, Дудкіна, 2012: 37). Зворотний зв'язок має бути своєчасним і містити пропозиції щодо подальшої навчальної та розвивальної діяльності.

За результатами формувального оцінювання має обов'язково відбутися коригування освітнього процесу. Наприклад, після визначення труднощів, що постали перед учнем / ученицею, треба передбачити шляхи їх усунення: повторення матеріалу, пояснення із використанням інших методів навчання, виконання тренувальних вправ, розроблення диференційованих завдань тощо.

Узагальнюючи матеріали нормативних, методичних та наукових джерел, можна стверджу-

Таблиця 2

ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ	ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ
Має на меті співвіднесення результату учня з обов'язковими результатами, визначеними Державним стандартом	Має на меті внесення змін у процес навчання учнів / учениць (виявлення труднощів, встановлення шляхів подолання труднощів, заохочення, мотивація); спостереження за індивідуальним поступом кожного учня
Передбачає оцінювання результатів навчання	Передбачає оцінювання процесу навчання;
Демонструє прогалини в знаннях учня / учениці	Окреслює перспективи розвитку учня / учениці
Оцінює предметні знання й уміння	Оцінює не лише предметні знання й уміння, а й освітні потреби учнів, їхні комунікативні, соціальні та метапредметні компетентності, особистісні регулятивні вміння
Передбачає оцінювання тільки з боку вчителя	Крім оцінювання з боку вчителя, передбачає самооцінювання та взаємооцінювання учнів
Не передбачає участь учнів у визначенні цілей навчання, розробленні критеріїв оцінювання	Передбачає участь учнів у визначенні цілей навчання, розробленні критеріїв оцінювання
Передбачає обов'язкове оцінювання певної кількості контрольних робіт, виконаних учнями / ученицями індивідуально, згідно з критеріями, визначеними МОН України	Передбачає оцінювання різних видів робіт, виконаних учнями / ученицями індивідуально чи в групі згідно з критеріями, розробленими вчителем разом із учнями / ученицями на основі навчальних цілей школярів
Стосується навчання	Стосується навчання, виховання, особистісного зростання
Періодичне	Постійне
Спонукає учнів конкурувати між собою	Допомагає побудувати індивідуальну траєкторію розвитку учня / учениці

вати, що на уроках української мови й літератури в 5–9 класах доцільно використовувати методи формувального оцінювання.

1. Словесне оцінювання усних відповідей.

Коментуючи усні відповіді учнів та учениць, педагог спочатку відзначає позитивне у відповіді (*У тебе добре вийшло..., Тобі вдалося..., Ти був на правильному шляху, коли...*), потім вказує на те, що потребує доопрацювання (*Варто було би..., Доречно було би ...*), ставить уточнювальні питання (*Що ти мав / мала на увазі коли..., Як можна це сказати / зробити по-іншому?*), пропонує способи уникнення схожих помилок (*У майбутньому звертай увагу на...*).

2. Словесне оцінювання письмових робіт.

Під час словесного оцінювання письмових робіт ефективним є метод «Конференція вічна-віч», коли педагог наодинці коментує роботу учня / учениці. Вважаємо, що не варто намагатися опрацювати всі помилки (особливо, коли їх багато), а сфокусуватися на роз'ясненні двох-трьох складних випадків.

3. Письмове оцінювання робіт.

Оцінюючи роботи учнів / учениць письмово, можна залишати коментарі в зошиті, чернетці чи гугл-тесті, не пропонуючи правильної відповіді, а підказуючи спосіб уникнення помилки. Наприклад: *Спробуй підібрати синонім, щоб уникнути тавтології...; Рекомендую переглянути ролик за покликанням....*

4. Взаємооцінювання письмових робіт.

Для взаємооцінювання письмових робіт найбільш дієвими є методи «Три чернетки» (учні / учениці, працюючи в парах, двічі почергово перевіряють чернетки одне одного, вказуючи, що треба допрацювати; учителів для оцінювання подають останній варіант) і «Дві зірки й побажання» (учні / учениці коментують роботи одне одного, вказуючи на два позитивні аспекти – «дві зірки» – і один, який потребує доопрацювання – «побажання»).

5. Взаємооцінювання усних відповідей.

Для взаємооцінювання усних відповідей доцільно навчити учнів / учениць використовувати

метод «Сандвіч» (комплімент – рекомендація – комплімент).

6. Самооцінювання письмових робіт.

Для самооцінювання письмових робіт рекомендуємо вправи з ключами. Наприклад, вправа 175 з підручника «Українська мова. 5 клас» (Гапон, Грабовська, Петришина, Підручник, 2022: 119).

Гра «Третій зайвий». Знайди в кожному з рядків слово, у якому немає жодного м'якого звука. Впиши ці слова. З останніх літер склади назву українського народного музичного інструмента.

- А** килимок, молодець, кришталь
- Б** сталь, ведмідь, щиро
- В** погляд, гриб, лялька
- Г** лаз, тюлень, шлях
- Г** кома, коваль, герой

7. Самооцінювання і взаємооцінювання деяких видів індивідуальних і колективних творчих робіт.

Для самооцінювання і взаємооцінювання окремих видів індивідуальних і колективних творчих робіт можна використовувати критеріальні таблиці. До складання критеріальної таблиці оцінювання учитель може долучити учнів. Алгоритм дій такий: педагог оголошує мету і завдання на початку уроку (або перед початком вивчення теми, розділу); кожен учень / учениця пропонує 1–2 критерії оцінювання; учитель укладає список критеріїв (наприклад, записує на дошці), коментує і пояснює кожен критерій, ранжує їх; наостанок треба вибрати й обговорити 4–5 пріоритетних критеріїв та корелювати кожен із певною кількістю балів (таблиця 3).

8. Спостереження за навчальним поступом учнів.

Важливим елементом формувального оцінювання на уроках української словесності є спостереження за навчальним розвитком учнів. Для цього вчитель може створити таблицю спостережень: у лівій колонці – перелік вимог згідно з Держстандартом, освітньою програмою закладу,

Таблиця 3

Зразок критеріальної таблиці оцінювання постера «Бережи природу»

Рівень Критерій	Високий (10-12 балів)	Середній (7-9 балів)	Достатній (4-6 балів)	Низький (1-4 бали)
Аргументи (1–3 бали)	П'ять доречних аргументи	Три-чотири доречних аргументи	Два доречні аргументи	Один доречний аргумент
Приклади (1–3 бали)	П'ять доречних приклади	Три-чотири доречних приклади	Два доречні приклади	Один доречний приклад
Дизайн (1–3 бали)	П'ять доречних ілюстрації	Три-чотири доречних ілюстрації	Дві доречні ілюстрації	Одна доречна ілюстрація
Мовне оформлення (1–3 бали)	Від одної до трьох помилок	Від чотирьох до семи помилок	Вісім-десять помилок	Більше десяти помилок

справа – частота вияву: **Ч** – часто, **І** – інколи, **Р** – рідко (таблиця 4). Для зручності можна вертикально записати прізвища й імена, а горизонтально – перелік вимог (таблиця 5). Таблицю заповнюють поетапно впродовж навчального року – одноосібно або у творчій співпраці з коле-

гами-філологами. Здобута інформація буде корисною для визначення реального рівня навчальних досягнень учнів і учениць.

Висновки. Аналіз актуальних аспектів оцінювальної діяльності засвідчує, що для поліпшення якості мовно-літературної освіти на уроках сло-

Таблиця 4

Таблиця спостережень «Формування навчальних досягнень учнів»

I. Усна взаємодія. Держстандарт: МОВ 1.1-1.8.			
1	2	3	4
Учень / учениця _____ :	Ч	І	Р
Сприймає усну інформацію: • слухає уважно, • ставить слушні запитання, • відповідає на запитання			
Перетворює інформацію з почутого повідомлення в різні форми повідомлень: • переказує почуте, • складає план почутого, • унаочнює та візуалізує почуте повідомлення			
Виокремлює усну інформацію : • знаходить у почутому відповіді на поставлені запитання, • розрізняє відому і нову для себе інформацію, • визначає ключові слова			
Аналізує та інтерпретує усну інформацію: • формулює тему та ідею • зіставляє почуте із життєвим досвідом, • розпізнає факти, судження, факти, судження та аргументи			
Оцінює усну інформацію: • обґрунтовує достовірність, повноту, • вказує на окремі особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації, • характеризує вплив окремих деталей			
Висловлює та обстоює власні погляди, ідеї, переконання: • висловлює своє ставлення до думок інших осіб, • наводить кілька аргументів і прикладів на підтвердження власної позиції			
Використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок: • використовує вербальні та невербальні засоби для ефективної комунікації, • дотримується норм у виборі мовленнєвих засобів, • використовує окремі засоби художньої виразності • Регулює власний емоційний стан			
II. Робота з текстом. Держстандарт: МОВ 2.1-2.7.			
Учень / учениця _____ :	Ч	І	Р
Сприймає текст: • читає тексти різних функціональних стилів і мовленнєвих жанрів у різний спосіб (оглядово, вибірково тощо) відповідно до мети читання, • розрізняє складники структури тексту відповідно до його жанрово-родової належності та стильових особливостей, • використовує заголовок, зміст та анотацію для оптимізації роботи з текстом			
Аналізує та інтерпретує текст : • формулює тему та ідею, • зіставляє почуте із життєвим досвідом, • розпізнає факти, судження, факти, судження та аргументи, • розрізняє тексти різних стилів, типів та жанрів у контексті авторського задуму, • поєднує інформацію, подану в різні способи (словесну, графічну, числову тощо) у межах одного або кількох текстів			
Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід : • характеризує емоційний стан літературних персонажів, • висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, викликані прочитаним			

Перетворює текстову інформацію: • переказує зміст тексту у різний спосіб відповідно до завдання, • фіксує потрібні елементи тексту, за допомогою окремих графічних позначок, • представляє текстову інформацію, використовуючи різні способи і засоби візуалізації змісту, • створює текст на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо)			
Обирає тексти для читання: • обирає тексти для читання і наводить окремі аргументи щодо свого вибору, • використовує достовірні джерела інформації, • описує свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних творів			
Оцінює текст: • обґрунтовує значення інформації, здобутої в прочитаному тексті, • визначає актуальність і несуперечливість, • розкриває актуальність літературних творів у контексті викликів сучасності та власних життєвих потреб, • аргументує власну оцінку прочитаного тексту, наводячи доречні цитати			
Читає творчо: • у разі потреби змінює персонажів, додаючи окремі епізоди, • переказує прочитане з позиції одного з персонажів, • за мотивами прочитаного створює власний медійний продукт (мультфільм, театральну сценку, відеоролик, блог тощо)			
III. Письмова взаємодія. Держстандарт: МОВ 3.1-3.3			
Учень / учениця _____ :	Ч	І	Р
Створює письмові висловлення: • різних типів, стилів, • з дотриманням норм, • на засадах академічної доброчесності			
Взаємодіє письмово в режимі реального часу (у цифровому середовищі): • створює невеликі типові повідомлення на спеціальних (захищених) цифрових сервісах і в соціальних мережах, • висловлюється, спілкується, дискутує в цифровому середовищі, • дотримується норм етикету під час онлайн-спілкування			
Редагує письмові тексти: • знаходить і виправляє недоліки та помилки в змісті, будові і мовному оформленні власних висловлень, • удосконалює текст			
IV. Дослідження мови. Держстандарт: МОВ 4.1-4.2.			
Учень / учениця _____ :	Ч	І	Р
Досліджує мовні явища: • виокремлює та розрізняє мовні одиниці (вказати які саме, наприклад: синоніми, приголосні звуки...) • порівнює та зіставляє мовні одиниці (вказати які саме) • вирізняє окремі мовні явища (вказати які саме) у своєму та чужому мовленні, • порівнює тексти щодо наявності в них певних мовних явищ (вказати яких саме)			
• Використовує знання з мови (вказати які саме) в мовленнєвій творчості			

Таблиця 5

5-А клас I семестр Дослідження мови. Держстандарт: МОВ 4.1-4.2.	Виокремлює та розрізняє синоніми	Порівнює та зіставляє синоніми	Вирізняє у своєму та чужому мовленні синоніми	Порівнює тексти щодо наявності в них синонімів	Використовує знання про синоніми в мовленнєвій творчості
1. Гавриш Марія	+++	++			++
2. Петренко Іван	+++	+		+++	+
3. Сеньків Оксана	+++		++		
4. Сидоренко Віктор	++	++			+++++

весності важливо системно застосовувати як підсумкове, так і формувальне оцінювання.

Упровадження формувального оцінювання передбачає: участь учнів / учениць у визначенні цілей навчання на основі теми уроку; забезпечення вчителем якісного зворотного зв'язку; організацію інтерактивної діяльності школярів; осмислення учнями власного процесу пізнання й обговорення його результатів; забезпечення умов, за яких школярі / школярки будуть знати і розуміти критерії оцінювання до початку роботи над завданням; залучення здобувачів / здобувачок до самооцінювання і взаємооцінювання; рефлексію та обов'язкове коригування навчальної діяльності з урахуванням результатів оцінювання.

Відомості, отримані під час підсумкового та, у разі застосування, проміжного оцінювання, можна ефективно використати у формувальному оцінюванні, наприклад, для окреслення навчальних цілей, визначення труднощів, що постали перед учнем / ученицею, та коригування освітнього процесу.

Запропоновані методи формувального оцінювання сприятимуть посиленню вмотивованості учнів / учениць і забезпечать високу ефективність уроків словесності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в описі особливостей застосування цифрових інструментів формувального оцінювання на уроках української мови й літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Л. Про оцінювання рівня сформованості предметних компетентностей школярів. *Педагогічний вісник*. 2016. № 2. С. 14–17.
2. Гапон Л. Формувальне оцінювання на уроках української мови й літератури у 5–9 класах. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) «Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі»*. 6 листопада 2020 року. С. 145–147.
3. Инструменты формирующего оценивания в деятельности учителя-предметника / И. Логвина, Л. Рождественская. Нарва, 2012. 48 с.
4. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі. Дис. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Херсон : Херсонський державний університет, 2015. 560 с.
5. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. С. 107–113.
6. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Н. Бібік. Київ, 2017. С. 118–133 с.
7. Онопрієнко О. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. № 4. 2016. С. 36–42.
8. Оценивание учебных достижений учащихся: Методическое руководство / Р. Шакиров, А. Буркитова, О. Дудкина. Бишкек, 2012. 80 с.
9. Пометун О., Ремех Т. Формувальне оцінювання у навчанні історії та громадянської освіти в контексті нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 1. С. 86–97.
10. Українська мова : підруч. для 5 кл. закл. загал. серед. освіти / Л. Гапон, О. Грабовська, О. Петришина, О. Підручняк. Тернопіль : Підручники і посібники, 2022. 328 с.
11. Уліщенко В. Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з української літератури. *Virtus*. № 25. 2018. С. 137–141.
12. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. *Дивослово*. № 9. 2017. С. 8–15.

REFERENCES

1. Vashchenko L. Pro otsiniuvannia rivnia sformovanosti predmetnykh kompetentnostei shkoliariv [On assessing the level of formation of subject competencies of students]. *Pedahohichnyi visnyk*. 2016. № 2.
2. Hapon L. Formivalne otsiniuvannia na urokakh ukrainiskoi movy y literatury u 5–9 klasakh [Formative assessment in Ukrainian language and literature lessons in grades 5–9]. *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) «Aktualni problemy lnhvodydaktyky v suchasnomu osvithomu seredovyshchi»*. 6 lystopada 2020 roku. S. 145–147.
3. Instrumenty formiruiushcheho otsenyvaniya v deiatelnosti uchytelia-predmetnyka [Formative assessment tools in the activity of a subject teacher] / Y. Lohvina, L. Rozhdestvenskaia. Narva, 2012. 48 s. [in Russian].
4. Kucherenko I. Teoretychni i metodychni zasady suchasnoho uroku ukrainiskoi movy v osnovnii shkoli [Theoretical and methodological principles of modern Ukrainian language lessons in primary school]. *Dys. na zdobuttia naukovooho stupenia doktora pedahohichnykh nauk*. Kherson : Khersonskiy derzhavnyi universytet., 2015. 560 s.
5. Lokshyna O. Innovatsii v otsiniuvanni navchalnykh dosiahnen uchniv u shkilnii osviti krain Yevropeiskoho soiuzu [Innovations in assessing the educational achievements of students in school education in the European Union]. *Porivnialno-pedahohichni studii*. 2009. № 2. S. 107–113.
6. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian school: a guide for teachers] / Pid zah. red. Bibik N. M. Kyiv, 2017. S.118–133.

7. Onopriienko O. Formuvalne otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv: sutnist i metodyka zdiisnennia [Formative assessment of students' academic achievements: essence and methods of implementation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. № 4. 2016. S. 36–42.

8. Otsenyvaniie uchebnyh dostyzenii uchaschikhsia Metodicheskoe rukovodstvo. [Assessment of student learning achievements: Methodological guide] / R. Shakirov, A. Burkitova, O. Dudkina. Byshkek, 2012. 80 s. [in Russian].

9. Pometun O., Remekh T. Formuvalne otsiniuvannia u navchanni istorii ta hromadianskoi osvity v konteksti novoi ukrainskoi shkoly [Formative assessment in teaching history and civic education in the context of the new Ukrainian school]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. 2019. № 1. S. 86–97.

10. Ukrainska mova : pidruch. dlia 5 kl. zakl. zahal. sered. osvity [Ukrainian language: textbook. For 5 classes. lock total among. education] / L. Hapon, O. Hrabovska, O. Petryshyna, O. Pidruchniak. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky, 2022. 328 s.

11. Ulishchenko V. Osoblyvosti otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv z ukrainskoi literatury [Features of assessing the educational achievements of students in Ukrainian literature]. *Virtus*. № 25. 2018. S. 137–141.

12. Fasolia A. Chytatska kompetentnist: shcho formuiemo, shcho i yak pereviriaemo y otsiniuiemo [Reading competence: what we form, what and how we check and evaluate]. *Dyvoslovo*. № 9. 2017. S. 8–15.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ

Павло АРТИМИШИН, Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ Українські революції кінця ХХ – початку ХХІ ст.: причини та наслідки.....	4
Лідія БІЛЧЕНКО Історіографія дослідження системи каторжних тюрем України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)...19	
Микола ГЕТЬМАНЧУК, Галина ЛУЦИШИН Ставлення політичної еліти Російської Федерації до незалежності України на етапі становлення українсько-російських міждержавних відносин (1991 – 2000 рр.).....	25
Святослав ІВАНЬО Пропольські наративи вивчення та популяризації історії Львова як ключовий аспект культурно-просвітницької діяльності товариства любителів історії Львова (1906 – 1939).....	34
Денис КРАСНОСЛЕЦЬКИЙ Період ув'язнення та заслання дружини отамана Якова Гольчевського Марії Шуматій (1922 – 1927).....	40
Юлія КУРДИНА Українці в Бразилії: нариси життєпису інженера-випускника Львівської політехніки Павла Борушенка.	46
Олександр МАЛЕЦЬ, Василь КАЛІЙ, Наталія МАЛЕЦЬ Формування української ідентичності у закарпатських русинів-українців другої половини ХІХ – початку ХХ століття.....	53
Віолета МОНСЕВИЧ Українська військова історія у батальному живописі Андрія Серебрякова.....	61
Микола ПРИХОДЬКО Кристалізація народно-демократичного руху на польських землях наприкінці 19 ст. – першій чверті 20 ст. в призмі партійної преси.....	67
Леррі РОНАЙ Забезпечення релігійної свободи та конфесійної рівноправності в Угорщині у міжвоєнний період.....	73
Лариса ФІЛОРЕТОВА, Артем БЕЗШКУРЕНКО Окремі аспекти будівництва ліній електричного трамваю у місті Єлисаветграді наприкінці ХІХ століття.....	77
Євген ХАН Рашизм як політична ідеологія та соціальна практика в сучасній Російській Федерації.....	83

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Assiya BORANGULOVA, Andriy DUSHNIY On the issue of working on a musical work in the class of instrumental training (bayan / accordion).....	90
Ольга БУГА Костянтин Мясков. Принципи вільної обробки народних пісень.....	97
Сергій ВАВРИЩУК Хорова театралізація творів інструментальної генези (на прикладі проекту «Симфонічні танці Мирослава Скорика» камерного хору «Київ»).....	102
Ольга ДЄТОЧКА Особливості формотворення тонкокерамічних чайників Британії другої половини ХVІІ – першої половини ХІХ століть.....	110
Анна ДРОБИШ «Сатири» Леоніда Лісовського: жанрово-стильовий аспект.....	118
Оксана ЗАХАРОВА Атрибуція мистецьких творів радянського дипломатичного подарункового фонду.....	127
Ольга ЩЕНКО Виконавська особистість в українській вокально-естрадній творчості ХХІ ст.....	133

Ольга КОЗІЙ, Леся ТАРАСЮК Робота над художнім образом у вокальних творах.....	142
Ірина КОНДРАТЕНКО, Лариса РОГОВЕЦЬ, Раїса БОРЩ Організація музичними факультетами освітнього процесу під час війни.....	148
Анатолій КОРОЛЬ Теоретичні основи зображення верхніх кінцівок людини та практична реалізація їх у студії «Вечірній малюнок».....	156
Юлія МАЛЕЖИК, Таїсія ПЕРЕТРУХІНА Тенденції дизайнерського еко-арту у сучасному українському мистецтві.....	163
Христина НАГОРНЯК Маловідомі імена в мистецтвознавчих працях Володимира Луканя.....	168
Катерина НІКОЛАЄВА Особливості індивідуального стилю та композиторської манери Володимира Івасюка на прикладі його вокальних творів.....	173
Юлія ПАНЧЕНКО Культура як двигун економічного зростання в Україні.....	178
Микита ПЕРЦОВ Специфіка опанування дисципліни «Читання хорових партитур».....	183
Ірина ПОЛЬСЬКА Система фортепіанного виконавства: жанрова специфіка та типологія.....	188
Олена САМБОРСЬКА Художньо-образне обґрунтування вишитого рушника «дерево життя» за мотивами Самчиківського розпису.....	195
Леся СЕМЧУК Домінуючі кольори у художній системі народного вбрання Гуцульщини другої половини ХІХ століття.....	202
Володимир СИДОРЧЕНКО Трактовка інструментів мідної духової групи у першому оркестровому концерті «Музичний дарунок Києву» Івана Карабиця.....	208
Інна СТАШЕВСЬКА Основні детермінанти й тенденції розвитку жанру дитячої пісні в німецькій культурі кінця ХVІ – ХVІІІ століття.....	213
Лариса ШЕМЕТ Соціокультурний контекст еволюції акордеонного мистецтва у США.....	220
Тетяна ШТИКАЛО, Дмитро ВЕЛИЧКО Образ героя в скульптурному мистецтві.....	227

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Валерія ГАВРИЛЕНКО, Валерія КОЛОМІЄЦЬ Особливості перекладознавчого аспекту явища кліше у документах підмови юриспруденції.....	233
Оксана ГНАТЮК Творчість Василя Стефаника в дискурсі світового літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ століть.....	238
Ольга ГОЙДА Використання англіцизмів у сучасній німецькій мові.....	243
Наталія ГОЛУБЕНКО Когнітивно-дискурсивні особливості функціонування лексичних засобів вираження модальності в інтерсеміотичному перекладі.....	250
Аліна ГОНЧАРЕНКО Теонімна лексика у Києво-Печерському патерику.....	255

Юлія ГРИЩУК	
Адаптація комп'ютерно-інформаційного сервісу «STIMULUS» до процедури опрацювання результатів психолінгвістичного експерименту.....	261
Андрій ГУРДУЗ	
Концептуалізм роману Стивена Шеррила «Мінотавр вийшов покурити»	266
Ольга ДЕРГАЧОВА	
Очі як виразник психосвіту героя (на матеріалі творчого доробку Олександра Жовни).....	272
Oksana DYNDAARENKO	
Auldous Huxely as a literary prophet: from Utopia to Anti-Utopia (Dystopia).....	277
Оксана ДОБРОВОЛЬСЬКА	
Функційна асиміляція нормандських запозичень в середньоанглійській мові: хронологічний аспект.....	283
Ольга ДОЛГУШЕВА, Тетяна КІБАЛЬНИКОВА	
Медіативна компетентність у професійно-орієнтованому мовленні студентів, які вивчають англійську мову як фах.....	291
Olesia YENOROVA, Anna ZINCHENKO, Oksana TURYSHEVA	
The semantics of terrorism: notional profile of language expression.....	297
Olga LYTVYNNENKO, Olga RYZHCHENKO	
Ways of mastering scientific terminology in the process of studying English as a foreign language by students of non-philological specialties.....	304
Viktorii LIULKA, Alla DEDUKHNO	
Communicative strategies of English within the framework of the learning discourse.....	309
Ірина МАЛИШІВСЬКА, Ольга БЛІИК, Наталія ПИЛЯЧИК	
«Амстердам» Ієна Мак'юена в контексті екфрастичного дискурсу.....	315
Вікторія МИХАЙЛЕНКО	
Микола Чирський – самобутній митець української діаспори.....	322
Любов МІРОШНІЧЕНКО	
Своєрідність жіночих образів у збірці «Руки і душа» Мирослава Дочинця.....	327
Yevhenia NIKIFOROVA, Olena POPIVNIAK, Elizaveta GALITSKA	
Semantic space of the perfume and cosmetic names.....	333
Наталія ПАВЛИК	
Образ Тараса Шевченка в проєкціях негативу.....	344
Валентина СОТНИКОВА	
Авторська концепція митця і мистецтва за Володимиром Базилевським.....	351
Svitlana FEDORENKO, Olga BESKLETNA	
Radicalization of Russian political discourse.....	358
Ольга ФЕДЬКО	
Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців у процесі вивчення української мови.....	363
Іванна ФЕЦКО	
Лінгвістичні аспекти аналізу терміносистеми природничомузейної справи.....	367
Лілія ШКОЛЯР, Євгенія ДЕГТЯРЬОВА, Володимир ХМЕЛЬ	
Підручник французької мови. Концепція та структура (на матеріалі підручника В.В. Хмеля «Communication dans le domaine des relations économiques internationales»).....	374
Лариса ЯРОВА, Ганна ПОЛІЩУК	
Мовні особливості заголовного комплексу мережевого новинного тексту.....	380
Олена ЯРЦЕВА, Ірина МОРОЗОВА	
Лінгвальні принципи профілювання віртуальної особистості.....	386

ПЕДАГОГІКА

Айше Эмре АЛТЫНАЙ	
Использование активных и интерактивных методов обучения в подготовке педагогических кадров.....	393

Ірина АПРЕЛЄВА, Світлана КОЛОСОВА Характеристика особистості педагога у контексті реалізації принципів та ідей педагогіки партнерства..	399
Алла БАРБИНОВА Розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутніх менеджерів освіти в умовах інноваційної освітньої діяльності.....	408
Тетяна БЕЛІНСЬКА, Людмила ВАСИЛЕВСЬКА-СКУПА, Лоліта КОСТЮК Використання інтерактивних методів на уроках музичного мистецтва як засобу формування soft skills в учнів початкової школи.....	414
Олена БЄЛОВА Діагностика мотиваційної спрямованості дітей старшого дошкільного віку з логопатологією.....	419
Ліна БІЛОУС Гуманітаризація вищої технічної освіти України: дослідження у вітчизняній науковій періодиці.....	424
Леся ГАПОН, Ольга ПЕТРИШИНА Формувальне оцінювання на уроках української мови й літератури в контексті впровадження Нової української школи.....	433
Лариса ГАРЦУНОВА, Лариса АНДРЕЙКО Використання ІКТ у професійній підготовці перекладачів: створення сайта-портфоліо.....	442
Олександр ГНИДЮК, Олександр ШТИКУН, Андрій ПОРЯДКО Проблеми організації фізичної підготовки країн-вихідців Радянського Союзу.....	447
Сяофен ГО, Тетяна ОСАДЧА Поліфункціональний підхід як засада забезпечення вокально-фахової і диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.....	456
Людмила ГОНЧАР Теоретична інтерпретація сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді.....	463
Олена ГОРДІЄНКО Проблема вивчення українського мистецтва слова у взаємозв'язках із зарубіжною літературою в історичному аспекті.....	468
Вікторія ГРИНЬКО, Валентина МАТІЯШ, Зоряна ВАКОЛЯ Формування національної та громадянської свідомості здобувачів початкової освіти засобами педагогічного краєзнавства.....	474
Тахмина Биннат ДЖАББАРОВА Критерии формирования нового педагогического мышления.....	482
Ярослав ДОЛГІХ Музична практика фахівців музичного мистецтва крізь призму теорії соціокультурної діяльності.....	490
Любов ДОЛЬНІКОВА, Ірина ГУДЗЬ Чинники формування і розвитку творчості на основі технічної грамотності.....	499
Галина ЗАЛУЦЬКА Історія викладання іноземних мов у національному університеті «Львівська політехніка» у 1816 – 1939 рр.....	505
Кенуль Яшар ИСКЕНДЕРОВА Особенности экспериментального обучения при изучении временных форм английского языка.....	512
Christos KATIS The professional development of teachers in Greece: a critical overview of the concept.....	520
Oksana KINDZHYBALA The content of Korean-speaking linguistic and socio-cultural competence in the speech of future philologist..	528
Тетяна КНИШ, Алла КОЗАК, Оксана ІВАНАШКО Психолого-педагогічні особливості адаптації освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану.....	534
Андрій КОВАЛЕНКО, Людмила ГЛУШОК Інтеграція видів мовленнєвої діяльності в контексті комунікативного методу навчання іноземної мови у базовій середній школі.....	542

Анна КОВТУН, Марина КОРДУБАН Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до застосування музики в художньо-естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку.....	548
Алла КОНДРАШОВА, Ірина НАЗАРЕНКО, Наталія ДЕМ'ЯНЮК Роль інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов студентами технічних ЗВО.....	555
Лариса КОСТЕНКО, Тетяна ОКОЛЬНИЧА Естетичне виховання учнів закладів середньої освіти в позанавчальній діяльності в Херсонській губернії (друга половина XIX – початок XX століття).....	564
Світлана ЛАЗАРЕНКО Ігрові методи та технології у процесі викладання української мови як іноземної.....	570
Леся ЛИМАР Методичні особливості формування англomовної комунікативної академічної компетентності у майбутніх докторів філософії медиків дистанційно.....	575
Алла ЛИТВИНЕНКО Інформаційні технології у професійній діяльності культуролога.....	580
Світлана ЛУК'ЯНЧУК, Марина КОМОГорова Формування іншомовної комунікативної компетентності в здобувачів освіти педагогічних ЗВО: практичний досвід.....	586
Дмитро МАЗІН, Людмила НЕСТЕРЕНКО Способи налагодження психологічного контакту у ході викладання професійно-орієнтованої іноземної мови (на прикладі англійської мови).....	591
Олег МАЛИШЕВСЬКИЙ, Юлія ГВОЗДЕЦЬКА Дослідження окремих аспектів генезису поняття «професійна культура».....	598
Олександра МАРКІВ, Оксана ЗАРІВНА, Іван МАРКІВ Коментар як інструмент маніпулювання суспільною свідомістю в умовах війни (до питання інформаційно-психологічних операцій).....	604
Алла МОРЕНЦОВА Саморегульоване навчання у закладах вищої освіти.....	610
Фирида Фирудин кызы МУСТАФАЕВА Роль моделювання в обученні математике в начальній школі.....	615
Людмила НОВАКІВСЬКА Практичне застосування письмових вправ як передумова творчої діяльності учнів у педагогічній спадщині І. Гаврилова.....	620
Тетяна НОСАЧЕНКО, Олена ШПИТАЛЬОВА Формування візуальної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами флористичного дизайну	625
Ірина ОЗЬМІНСЬКА Вплив інноваційних технологій на мотивацію та результативність вивчення іноземної мови.....	632
Магдалина ОПАЧКО, Мар'яна МАРУСИНЕЦЬ Сучасні тенденції підготовки педагогічних кадрів у полікультурному просторі США.....	638
Анна ПАВЛЮК Мовна картина світу в сучасних підручниках з німецької мови для середніх шкіл.....	644
Антоніна ПАК Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення корейської мови у ВНЗ.....	651
Оксана ПАСЬКО, Світлана ДОНЧЕНКО Здійснення міждисциплінарного зв'язку композиції та кольорознавства в процесі підготовки майбутніх дизайнерів.....	657
Тетяна ПИЛАЄВА, Ауріка ЛЕЩІНСЬКА Використання відеоматеріалів на заняттях з іноземної мови як засобу формування комунікативної компетенції.....	661

Марина РИЖЕНКО, Олена АНІСЕНКО, Ольга ГНАТИШЕВА Використання подкастів для розвитку навичок говоріння та аудіювання при вивченні іноземних мов.....	668
Олена САЛІ Дистанційне навчання як одна з форм формування іншомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів.....	675
Марина СИДОРОВИЧ Упровадження STEM-освіти як міждисциплінарного підходу засобами науково-дослідницької діяльності здобувачів у підготовку майбутніх вчителів біології.....	681
Наталія СИМОНЕНКО Особливості застосування технології «перевернутого класу» у вищій медичній освіті США.....	688
Тамара ТУРЧИН, Тетяна ФОРОСТЮК, Віталій ФОРОСТЮК Формування професійної компетентності майбутнього педагогічного працівника в умовах дуальної освіти.....	694
Андрій УЛЩЕНКО, Віолетта УЛЩЕНКО Особливості застосування імерсійних технологій навчання у вищій освіті.....	702
Галина ЦИГУРА Специфіка організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до освітньої діяльності для сталого розвитку.....	711
Наталія ЧЕРНИШОВА Впровадження елементів CLIL під час викладання англійської мови студентам немовних спеціальностей.....	717
Ольга ЧЕРНОВОЛ Міжнародний та національний досвід підготовки іноземних студентів медичних спеціальностей до професійного спілкування за дистанційною формою навчання.....	722
Olena SHEKHRA TOVA, Tetiana POHORIELOVA Developing future foreign language teachers professional competence by creating a favorable educational environment.....	730
Тетяна ШВЕЦЬ, Наталія ШВЕЦЬ, Олександр ШВЕЦЬ Методика формування лінгвокраїнознавчої компетенції майбутніх учителів іноземних мов закладів загальної середньої освіти (лінгвістичний аспект).....	738
Ганна ШЕВЧУК Українська освіта в умовах викликів воєнного часу.....	745

РЕЦЕНЗІЇ

Іван ЗИМОМРЯ, Марія ЯКУБОВСЬКА, Микола ЗИМОМРЯ Моделі людиноцентричної педагогіки в польсько-українському науковому діалозі.....	750
Віталій ТЕЛЬВАК Нова праця про інтелектуальну культуру української еміграції: академічна традиція українського зарубіжжя: історія і сучасність.....	755